

**HATIRLA(T)MANIN BİR ARACI OLARAK ŞİDDET: HAFIZA 15 TEMMUZ MÜZESİ'NDE
ŞİDDETİN GÖSTERGESEL KULLANIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME**
**VIOLENCE AS A TOOL OF REMEMBRANCEING: AN ANALYSIS ON THE SEMIOTIC USE OF
VIOLENCE IN THE MEMORY OF JULY 15 MUSEUM**

Rabia ZAMUR TUNCER

İstanbul Üniversitesi

İletişim Fakültesi

rabia.zamur@istanbul.edu.tr

ORCID: 0000-0001-9922-0334

ÖZ

Geliş Tarihi:
25.07.2024

Kabul Tarihi:
21.10.2024

Yayın Tarihi:
29.12.2024

Anahtar Kelimeler

Bellek,
Toplumsal Bellek,
Hafıza Mekânları,
Şiddet,
Göstergebilimsel,
Analiz

Keywords

Memory,
Social Memory,
Memory Spaces,
Violence,
Semiotic Analysis

Nora'nın, hafıza mekânlarının hafızayı saklayan, bir yerde tutan, kaydeden ve kaybolmayı önleyen oluşumlar olduğu görüşünü temel alan bu çalışma, bir hafıza mekânı olarak inşa edilen Hafıza 15 Temmuz Müzesi örneğinde 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra bizzat varlıkları ve gerçeklik etkileriyle belleği canlı tutma işlevini yerine getirmek amacıyla müzede sergilenen nesnelere aracılığıyla nelerin görünür kılındığını, nesnelere hangi anlam yüklerini taşıdığını, ortaya çıkan anlamlar ve söylemler ile 15 Temmuz arasında nasıl bir ilişki kurulduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. 15 Temmuz'a dair inşa edilmek istenen derin anlamların ortaya konulması için müzede sergilenen nesnelere, Roland Barthes'in birincil ve ikincil düzey anlamlandırma kavramları üzerinden, göstergebilimsel analiz tekniği ile çözümlenecektir. Müzede şehit ve gazilere ait kişisel eşyaların sergilendiği, tankın ezdiği araba, selvi ağaçları, güvercin figürleri, kurşun isabet etmiş telefon, anahtar, motosiklet gibi nesnelere 15 Temmuz'u somutlaştıran nesnelere ön plana çıktığı ve bu nesnelere "kaos", "saldırı", "bedel", "unutma", "kanlı" gibi sözcüklerin eşlik ettiği, müzede sergilenen nesnelere ve yer bulan söylemler aracılığıyla şiddetin açık ya da örtük olarak yeniden üretildiği ve 15 Temmuz'un otobiyografik belleğinde şiddetin bir hatırla(t)ma biçimi olarak kullanıldığı bulgulanmıştır. Müzede sergilenen nesnelere düz ve yan anlamlarının çözümlenmesinin 15 Temmuz'un otobiyografik belleğinin oluş(turul)ma sürecini anlamaya yönelik sunacağı sonuçların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ABSTRACT

Grounded on Pierre Nora's view that memory spaces are formations that store, hold, record, and prevent the loss of memory, the present study aimed to reveal what was made visible through the objects exhibited in the museum in order to fulfill the function of keeping the memory alive with their very existence and reality effects after the July 15, 2016 coup attempt in the case of the Memory July 15 Museum, which was built as memory space, what semantic loads the objects carry, and what kind of relationship is established between the emerging meanings and discourses and July 15. To reveal the profound intended meanings associated with July 15, the objects exhibited in the museum will be analyzed using the semiotic analysis technique, employing Roland Barthes' concepts of primary and secondary level signification. The museum exhibits the belongings of martyrs and veterans, including items such as a car smashed by a tank, cypress trees, pigeon figures, bullet-ridden phones, keys, and motorcycles. These materials symbolize the events of July 15 and discussions surrounding them explicitly or implicitly reproduced violence, as evidenced by the presence of objects and the use of words such as "chaos," "attack," "price," "do not forget," and "bloody." This violence functioned as a means of remembr(ance)ing the events of July 15 in autobiographical memory. Analyzing the literal and implied meanings of the objects exhibited at the museum is thought to enhance our understanding of the formation (and creation) of autobiographical memory related to July 15.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1522278>

Atıf/Cite as: Zamur Tuncer, R. (2024). Hatırla(t)manın bir aracı olarak şiddet: Hafıza 15 Temmuz Müzesi'nde şiddetin göstergesel kullanımı üzerine bir inceleme. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(4), 1998-2019.

Giriş

Bir müzede bir kurgu ya da gerçeklik etrafında birleştirilip sergilenen nesnelere temsil ettiği olay ya da mekân ile bağlantısı göstergebilimsel analiz açısından önem arz eden bir husustur. Müzeler açık ve kapalı simgesel anlamlar taşıyan, kültüre, tarihe, zamana, ideolojiye göre çeşitlenebilen bir dizi yan anlama bağlı olarak yeni anlamlar yüklenebilen bir hafıza mekânı karşılık gelmektedir. Başka bir deyişle, bizzat varlıkları ve gerçeklik etkileriyle belleği canlı tutma işlevini yerine getirmek amacıyla inşa edilen müzeler, fiziksel mekânın çok ötesinde, fiziksel mekândan çok maddi, sembolik ve işlevsel pratiklere gönderme yapar niteliktedir. Müzede sergilenen nesnelere, sadece dekor olmaktan daha fazlasını ifade etmekte, o toplumun geçmişini, kültürünü, dilini ve belleğini tamamen kurgusal bir temelde ya da o olaya ilişkin başkalarının deneyimlerinden ve hatıralarından yola çıkarak ortaya koyabilmektedir. Diğer yandan, müzede sergilenen nesnelere kimi zaman sadece o olay ya da mekânla ilişkin nesnelere değil, o topluma ilişkin belli anlam yapılarının ya da kalıp yargıların da ortaya koyulduğu bir gerçektir. Bu bağlamda, müzelerin ve burada sergilenen nesnelere aslında şimdiki geçmişe bağlama amacına hizmet ettiği söylenebilir.

15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişiminden sonra bir hafıza mekânı olarak inşa edilen Hafıza 15 Temmuz Müzesi (İstanbul), geçmişe dair ortak bir temsil yaratmanın, şimdiki geçmişe bağlama çabasının bir örneğidir. 15 Temmuz 2019 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılan müze, 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün Anadolu Yakası girişinde bulunmaktadır. Müzede geçmişin simülasyonu farklı tekniklerle hatırlatılmaya çalışılmaktadır. Hafıza 15 Temmuz müzesinde şehitlerin fotoğraflarına ve biyografilerine, ayrıca dünya darbeler tarihi ve sömürgecilik tarihine dair bilgilerin yer aldığı bölümler bulunmaktadır. Duvarlara yansıtılmış görüntülerde “Darbe Öncesi, Kaos, Darbe Hazırlığı, Saldırı” şeklinde bölümlere ayrılmış videolar yer almaktadır. “Şehadet Şuuru” ve “Çağrı Zafer” salonlarında darbe gecesi yaşananlara ait videolar da gösterilmektedir. Müzede sergilenen nesnelere, bir olayı belli bir yönde temsil etmesi ya da o olayla ilgili belli bir içerikte hatırlatma sağlaması amacı taşımaktadır. Dolayısıyla yalnız bir nesne, günlük hayattaki anlam ya da kullanım pratiklerinin ötesine geçerek müze içinde bir anlambilime dönüşmekte, ayrı bir işlev yüklenmektedir. Nesnenin yeni bağlamdaki anlamsal yükünü kavramının en etkili yolu ise söylemsel ya da göstergebilimsel çözümlemesinin yapılmasıdır.

Farklı çalışmalar 15 Temmuz darbe girişimine medya (Yardım ve Koyuncu, 2022; Karaman, 2023), söylem (Bölükbaşı, 2019), ekonomi-politik (Karagöl, 2016), demokrasi (Alkan, 2016; Melek ve Toker, 2017; Özdil 2018), dış politika (Alturk, 2020; Tok, 2022), sosyoloji (Duman, 2016), iletişim stratejisi (Demir ve Çağlar, 2017), mekân-bellek (Zamur Tuncer, 2023) bağlamında odaklanmıştır. 15 Temmuz darbe girişimine değinen pek çok çalışma olsa da bu çalışmaların 15 Temmuz sonrasında farklı şehirlerde inşa edilen müzelerin anlam yükünü ayrıntılı olarak sunmadığı görülmektedir. Ayrıca literatürdeki çalışmaların daha çok betimsel düzeyde kaldığı göstergebilimsel bir çözümleme sunmadığı söylenebilir. Literatürdeki boşluk olarak değerlendirilen bu gerekçeden hareketle Hafıza 15 Temmuz müzesi çözümleme nesnesi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın odağı, birer gösterge olarak müzede sergilenen nesnelere yüklendiği anlamı göstergebilimin sunduğu tekniklerle ortaya koymaktır. Böylece ziyaretçilerin 15 Temmuz hakkında nasıl bilgilendirildiği ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmada, toplumsal belleğin inşa sürecinin bir parçası olarak inşa edilen Hafıza 15 Temmuz müzesinde sergilenen nesnelere nelerin görünür kılındığını, bu nesnelere hangi anlam yüklerini barındırdığını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle toplumsal bellek-seçici hatırlatma ilişkisi ele alınmış, sonrasında bir hafıza mekânı olarak müzeler ve müzelerde seçici hatırlatma ilişkisine değinilmiştir. Son olarak da Hafıza 15 Temmuz müzesinde sergilenen nesnelere incelenmiştir. Hafıza 15 Temmuz müzesinin seçilme nedeni ise burada sergilenen nesnelere bir bellek zinciri oluşturularak 15 Temmuz sembolizmini hatırlatmasıdır. Geçmişte yaşanan bir olayı, onları doğrudan deneyimlemiş olanlara unutturmamak, doğrudan deneyimlememiş bir kuşak için, ortak değer ve anlam yaratmaktır. Müzenin girişinde “Görecekleğin senin hikayendir...” ve “Unutma, unutamadığımız bu görüntüler kendi gözlerimizle hafızamıza kaydedildi” ifadesinde bulan bir söylem, bu unutturmama amacı için önemli bir kanıt zemini oluşturmaktadır. Bu zincir sayesinde birey, geçmişte yaşanan olayı hatırlamakta ve bu olaya ilişkin inançlarını anlamlandırmaktadır. Çalışma, daha çok hafıza mekân-müze, toplumsal bellek ve seçici hatırlatma ilişkisine, görünenin çözümlenmesi aracılığıyla bakmaktadır. Fiziki bir ortam ve bu ortamda sergilenen nesnelere oluşmanın ötesinde anlamlar yüklenen müzelerin göstergebilimsel çözümlemede sunacağı sonuçların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Toplumsal Bellek ve Seçici Hatırla(t)ma

Belleğin toplumsal olduğunu belirten Schudson (2007, s. 196), insanların kolektif, alenen, etkileşimli ve seçici olarak hatırladığını ifade etmektedir. Assmann'a göre (2015, s.40-50), geçmiş hatırlanarak yeniden kurulur. Bu bağlamda, hatırlama, bir yeniden yapım değil, yapım olarak, bir şeyi ötekilerden ayırt etmeyi ve böylece bilince çağırabilmeyi sağlayan bir şema yapımı, bir kodlamadır. Bellek destekleyici kodlamanın üç önemli yönü vardır. Bu yönlerden birincisi, semantik (anlambilimsel) kodlamadır ki bu hatırlamanın en ağır basan yönüdür. Konulara göre hiyerarşik biçimde örgütlendirilmiştir ve dünya hakkında genel bir görüşe ve bu görüş içindeki mantıksal ilişkilere göre tek bir sistemde birleştirilmiştir. İkinci yön, sözel kodlamadır, her şeyi sözle dile getirmeye hazır duruma gelme olanağı veren her türlü bilgiyi ve programı içerir. Üçüncü ve en belirgin yön ise, görsel kodlama da kolaylıkla imgelere çevrilebilen somut bellek öğeleri hem görsel kodlama hem de sözel dile getirme olarak çifte kodlamadan geçirildiklerinden, bellekte soyut şeylerden çok daha iyi tutulabilmektedir (Connerton, 2014, s. 50). Benzer şekilde, Cevizci de (2005, s.224), belleğin hatırlama sürecinde üç ayrı evre olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, daha önce algılanmış olan nesnenin zihinde canlandırılması ve bellekte bir imge oluşturulmasıdır. İkincisi ise imgenin, hatırlayanın geçmişinin bir parçasını meydana getiren bir nesnenin imgesi veya sureti olarak tanınmasıdır. Üçüncü olarak, hatırlanan nesnenin psikolojik ya da fiziki bir zaman çerçevesi içine yerleştirilmesi ile bellek evreleri tamamlanmaktadır.

Bu evreler, aynı zamanda toplumsal belleğin nasıl oluştuğuna dair bir çerçeve sunmakla birlikte Assmann'ın (2015) da ifade ettiği üzere geçmiş ile ilişki içinde olmak için, geçmişin 'geçmiş' olarak bilincimize yerleşmesine de olanak sağlamaktadır. Bunun için ise iki koşulun yerine gelmesi zorunludur. Bunlardan birincisi, geçmiş tamamen kaybolmamalı ve geride kalmış bazı deliller olmalıdır. İkinci olarak da bu deliller "bugün"e göre karakteristik bir farklılık göstermelidir. Zira geçmiş, bellekte olduğu gibi kalmaz. İlerleyen şimdiki zamanın değişken ilişkileri çerçevesinde sürekli olarak yeniden inşa edilmektedir.

Bu bağlamda, hatırlanacak şeylerle unutulacak şeyler arasında ayırım yapılmasına olanak sağlayan ve seçici bir sürece işaret eden bellek, geçmişin sadece kaydı değil, geçmişin ikili bir işlem olarak şimdiki zaman içerisinde sürekli olarak yeniden inşa edilmesidir (Bartoletti, 2011). Bu yeniden inşa, geçmişin sadece olduğu gibi muhafaza edilmesi ve muhafaza edildiği şekliyle de hatırlanmasını değil, insanın kendi kurgusu ile şimdiki zamanda bu anıları biçimlendirmesini yani hatırlama edimini manipüle etmesini ya da rötuşlamasını da açıklamaktadır.

Bu nedenle bellek, "anıların depolanması" değil, günlük algıya benzer şekilde geçmiş algıların uyandırılması ve bunların arasından görüntülerin seçilmesiyle oluşan, dolayısıyla şimdiki zamanın devam eden akışında deneyimlerle şekillenen bir imgedir (Allais, 2016, s.22). Deneyim ise imgeler ile anlam kazanarak belleği maddileştirmektedir. İmgeler taşa, tahtaya, kumaşa, duvara, dehlizlere, yeterince uzun ömrü olabilecek her şeye nakşedilerek maddileştirilmektedir. Bu yolla kodlamayı, saklamayı ve kuşaktan kuşağa aktarmayı olanaklayan toplumsal bellek oluşturulmaktadır (Cemal, 2003, s. 126). Başka bir deyişle, bir temsil biçimi olan imgenin somut bir forma bürünmesi ile (Yalım, 2002, s. 164) hem bireyin hem de toplumun belleğini şekillendirmek mümkün hale gelmektedir (Robins, 1999, s.242). Böylece, toplumsal belleğe sahip olmak aynı zamanda bireylerin kendi geçmişleriyle ilgili ortak bir imgeye sahip olmaları anlamına da gelmektedir (Van Dijk, 2007).

Wertsch (2015), bu imgeleri olaylar ile anlaşılması istenen arasında yer alan veya onlara aracılık eden anlatılara dayandırarak açıklamış ve bunu "metinsel olarak dolayımlanmış hafıza"nın araçları olarak tanımlamıştır. Bu görüşe göre, toplumsal belleği, toplumun yazılı, sözlü ve görsel sanat ürünleri ve törenler, gelenekler, inanışlar gibi ortak davranışlarından oluşan tüm kültürel değerlerini bir bütün halinde algılayarak tanımlamak gerekmektedir. Çünkü bazen harabe halinde bir şehir, tesadüfen bulunmuş bir mezar taşı, bir heykel, anlatılan efsaneler, düğün ve cenaze törenleri toplumsal bellekle ilgili bilgileri koruyan metinler olarak okunabilmektedir (Karaca, 2006, s. 43). Toplumsal belleğin inşasında ve tekrarında masal, efsane, şarkı, destan gibi sözlü anlatıların yanı sıra özellikle modernizmle birlikte unutmaya korkusu ve tehlikesine müze, anıt, heykel gibi somut hatırlama pratikleri yanı sıra film, belgesel-dramalar ve haber gibi görsel ve işitsel anlatılar da kamusal ve özel anmaya dönük hayatta kalma stratejileri olarak eşlik etmektedir (Huysen, 2020). Bu sayede insan zihninin uyarılması, buralardan alınan etki ile geçmişin bireysel bellekte yorumlanması, kopyalanması ve vakti geldiğinde hatırlanması sağlanılmaktadır. Ancak Hirsch'in (2016, s. 13-14) de belirttiği üzere "her birey, bireysel özgüllüklerinin farklı gruplarda eşzamanlı ve artzamanlı aidiyetlerinin bir sonucu olarak oluşması nedeniyle ortak araçlardan aynı payı alamayacaktır." Bu aktarım araçları aracılığıyla geçmişteki olay, kişi ve deneyimleri içeren hatırlama edimi

tetiklenecek, çerçeveslenecek ve şimdiye taşınarak kaydedilecektir. Zira Fentress ve Wickhams'ın (1992) da ifade ettiği üzere toplumsal bellek ancak aktarım olduğu sürece toplumsal kalabilecektir.

Tam da bu noktada belleğin en önemli işlevlerinden biri olan hatırlamanın, bireyin doğrudan ya da dolaylı olarak katıldığı bireysel bir eylemden daha fazlası olduğunu belirtmek gerekmektedir. Yapılan çalışmalar politik gücün doğasının hatırlamanın içeriğini etkilediğini göstermektedir. Modern siyasal yapılar beden, mekân, tarih ve dil politikalarıyla toplumsal belleği inşa etmeyi hedeflemektedir (Karaarslan,2019: 126). Marcuse'un (1990), Tek Boyutlu İnsan isimli çalışmasında ifade ettiği gibi birey, istediği her şeyi seçmekte ve hatırlamakta özgürdür ama seçeceği ve hatırlayacağı durumları yine egemen olan belirlemektedir.

Elbette, tarih boyunca, söz konusu egemen bakışıyla inşa edilen mekânsal temsillerde belli bir tarihin öne çıkarılması ve gösterilmesi kadar belli bir tarihin bastırılması ve dışlanması da belirleyici olmuştur. Bu bağlamda, genelde her dönemde, yaşananları unutmamak, hatırlamak, görünür kılmak üzerine bir çaba içine girilmiştir. Bu görünürlüğün derinleştirilmesi çabası, medya, anma törenleri gibi aktarım araçları ya da ders kitapları gibi metinsel bir yönelimle olsa da hafıza mekânlarının inşası gibi alternatif hatırlama figürlerinin öne çıkarılması üzerinden de sürmektedir. Bu sürekliliği sağlamak için de egemen ideoloji doğrultusunda mekânın seçici bir biçimde kurgulandığını söylemek mümkündür.

Assmann'a göre (2015, s. 30), hatırlamanın pozitif biçimlerinin yanı sıra sansür, yok etme, değiştirme ve tahrif etme yolu ile dışlama ve dışlayarak unutturmanın negatif biçimleri de söz konusudur. Ricoeur'un (2012, s. 491) da "Neyin anısı vardır? Hafıza kimindir? sorusunu sorması bellek ve hatırlama arasındaki biçimlerin teşhiri açısından önem taşımaktadır. Sadece neyin anlatılacağına seçimi yolu ile değil aynı zamanda eksiltmeler yaparak, vurguların yerini değiştirerek, eylemcileri ve aynı zamanda eylemi farklı biçimlendirerek farklı anlatılar kurarak neyin hatırlanacağını ve neyin unutulacağını belirlemek mümkündür.

Buradaki tek sorunlu yan, ulusal birliğini kurmaya ve korumaya çalışan her iktidar tarafından belli bir olaya dair uygun ve değerli görünen geçmişini görünür kılmaya yönelik bu çabaların, o iktidarın son bulduğu noktada nihayete erme ihtimali ve farklı kültürel toplulukların belleğinin makro anlatıların dışında bırakılmasıdır. Molden'e göre (2015), herhangi bir toplumdaki tarihin ve belleğin siyaseti, hegemonik ana anlatılar, karşıt anılar ve tarihsel deneyimleri kamuoyunda dile getiren çoğunluk arasındaki güç ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Belirli olayları yorumlayan, onları tarihsel referans noktaları haline getiren iktidar ile olayları yorumlayanlar arasındaki olası çatışmalı etkileşim sonucunda toplumsal belleğin taşıyıcıları, tüketicileri ve üreticileri oluşmaktadır. Bu oluşum sürecinde iktidar kendi kültürel, kurumsal veya coğrafi sınırlarını tanımlarken bile, geçmişe yönelik bir dizi olumlu ve olumsuz -güç ilişkisinin belirlediği- referans noktaları kullanmaktadır. Ancak nihayetinde referans noktaları hep geçmiş kolektif içinde çağdaş çıkarların hizmetinde tutmak veya bugüne uygun kılmaktır. Bu nedenle Confino'nun (1997, s. 1395) da ifade ettiği üzere belleği söylenmemiş, gizlenmiş, sadece ima edilmiş, hızla değişen bir coğrafyanın politik bulanıklığı içinde aramak gerekmektedir.

He'ye göre (2009, s. 25), farklı sosyal gruplar geçmişe dair farklı anılar oluştursa da yönetici elitler, araçsal amaçlarla ulusal mitler yaratma ve bu mitleri sosyal çerçeveler aracılığıyla ulusal toplumsal belleğe aşılama eğilimindedir. Benzer biçimde Verovšek (2016, s. 529), iktidarın bazı olayları ulusal bilince yerleştirirken diğerlerini unutturabildiklerine işaret etmektedir. Anıların geçmişi anlamlı kılmadaki gücünün farkında olan iktidar, belirli anıların onaylanması ve kurumsallaştırılması, ulusal biyografik anlatının istikrarı ve sürekliliğini sağlamak başka bir deyişle, belirli bir geçmiş vizyonunu korumaya çalışmak için geçmişle ilişki kurma noktasında belirli bir tarihsel belleği tartışılmayacak bir mesele olarak çerçeveleme, belirli animsaticı anlatıları görünür kılma yoluna gidecektir. Bu görünürlükte hatırlatma ve unutturma arasındaki ilişkiyi besleyen ve bu ilişkide animsaticı olarak konumlanan öğelerden biri de şiddettir.

Hatırlat(t)ma Aracı Olarak Şiddet

Bellek, sosyal dinamikler bağlamında düşünüldüğünde; birey ve toplum arasında kurduğu bağlantılar aracılığıyla geçmişin izleriyle kimlikleri oluşturmada ve siyasi hayatı şekillendirmede önemli bir role sahiptir. Nitekim bellek, bireylerin ve toplumların geçmiş deneyimlerinin depolandığı ve geçmişten öğrenilen bilgilerin bir araya geldiği karmaşık bir yapıyı ifade etmektedir. Şiddet ise belleği etkileyen güçlü faktörlerden biridir. Örneğin, savaşlar ve diğer kitlesel şiddet olayları, toplumun kolektif belleğini etkileyebilmektedir. Bu anlamda, toplum belleğinde yer

edinen şiddet olayları, toplumun geçmişini şekillendirmekte; şiddetin izleri, kültürel normlara ve siyasi yapılara sirayet etmekte ve toplumsal ilişkilere yön verebilmektedir.

Bell'in (2009) vurguladığı üzere, bellek, geçmişin anlamının ve çok yönlü izlerinin tartışıldığı bir alandır. Bu bakımdan bellek, toplumsal kimliklerin ortaya çıkışına ve sürekliliğine dahil olmakta, toplumsal çatışmalar sonrasında, anma biçimlerine ve savaşın çerçevesine kadar katkıda bulunmakta ve toplumsal hayatı şekillendirebilmektedir. Tüm bunlar aynı zamanda, belleğin hem şiddeti üreten hem de şiddeti sürdüren önemli bir araç olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Özellikle kitlesel şiddet olaylarının ardından toplumlar, geçmişin izlerini anma arayışına girmektedir. Zucker ve Simon'a (2020) göre, bu arayışın nedenleri, zarar gören veya kaybedilen hayatlara saygı göstermek, kararlılık yansıtmak, bu tür olayların tekrarlanmasını önlemek veya kahramanlık, mağduriyet ve suçlama anlatıları oluşturmak gibi sıralanabilmektedir.

Bir hatırlama aracı olarak şiddet üzerine yapılan araştırmalar, şiddet, bellek ve toplumsal dinamikler arasındaki karmaşık etkileşime ışık tutan çeşitli disiplinler arası perspektifleri kapsamaktadır. Kelly (2020), özellikle askerlikle ilgili hatırlama retoriği bağlamında, neyin kim tarafından hatırlandığını şekillendiren güç ilişkilerini vurgulayarak, bellek çalışmasının militarizme rıza göstermedeki rolünü vurgulamaktadır. Tyner ve diğerleri (2014), belirli şiddet eylemlerinin nasıl hatırlandığını veya anılaştırıldığını anlamak için şiddetin açık bir şekilde kuramsallaştırılması gerektiğinin altını çizerek, manzara hafızalaştırmanın diyalektiğini vurgulamaktadır.

Light ve diğerleri (2021) ise özellikle komünizm sonrası toplumlarda geçiş dönemi bağlamında, anıt müzelerin şiddet kurbanlarının tanınması ve hatırlanmasındaki rolünü vurgulamaktadır. Robben (2012), soykırım gibi geçmişteki şiddetin temsilini ve bunun toplumlarda hatırlama ve uzlaşma üzerindeki etkisini araştırmakta ve farklı şiddet biçimlerinin farklı şekillerde hatırlandığını vurgulamaktadır. Subotic (2015), komünist şiddetin hatırlanmasının, özellikle eski Yugoslavya'daki daha yakın tarihli şiddetin belleğini şekillendirmek için bir ekran belleği olarak kullanılmasını incelemekte ve hatırlamanın çağdaş çatışmalarla kesiştiği karmaşık yolları göstermektedir.

Loyd (2012), savaş ve barış çalışmaları arasındaki ilişkilere odaklanan kavramsal çerçeveler hakkındaki tartışmaları inceleyerek yapısal şiddet ve sonuçları üzerine gelişen söylemi vurgulamaktadır. Ek olarak Escobar (2021), bellek pratiklerinin devlet şiddetinden kurtulanlar için dayanışma inşa etmedeki rolünü vurgulayarak, hatırlamanın devlet şiddeti mekanizmalarına karşı bir direniş aracı olarak hizmet ettiğinin altını çizmektedir. Bu çalışmalar, bir hatırlama aracı olarak şiddetin toplumsal ve tarihsel boyutları kapsayan çok yönlü doğasının altını çizmektedir.

Bu çok yönlü yapının önemli bileşenlerinden biri de şiddet ve hatırlama arasındaki ilişkiyi besleyen ve bu ilişkide aracı olarak konumlanan medyadır. Nitekim ilgili alanyazınında yapılan çalışmalar (Furnham ve Gunter, 1987; Lang vd., 1996; Gunter vd., 2001), medya ürünlerinde şiddet içeren içeriklerin, şiddet içermeyen içeriklere oranla daha fazla dikkat çektiğini ve daha fazla hatırlandığını tespit etmiştir. Bu bağlamda öncelikle, medyanın şiddeti görünür kılması ve hatırlamayı öncelemesi noktasındaki etkisine dikkat çekmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Yeni teknolojiler, hafızalaştırmanın geleneksel boyutuna adeta meydan okuyan yeni fırsatlar ortaya çıkarmıştır. Geçmişin yeniden okunmasına ve yorumlanmasına imkân tanıyan sanal ortam, dijital araçlarla dijital anma biçimlerini teşvik etmektedir. Bu ortam, aynı zamanda hafızalaştırma dürtüsünü de etkilemekte ve geçmişin hiç olmadığı kadar mevcut olabilmesini sağlamaktadır (Zucker ve Simon, 2020, s. 3). Linke'nin de ifade ettiği üzere (2015, s. 183) dijital gelişmeler geçmişe dair belleğimizde canlandırdıklarımızın zamansal ve mekânsal yeni versiyonlarını üretmiştir. Sinema filmleri, televizyon dizileri, video içerikler gibi aktarım araçları zamansal ve mekânsal koşullardan bağımsız olarak geçmiş olayların yeniden üretmekte, bu olaylara dair hatıraları dönüştürmeyi başarmaktadır. Hoskins'e göre (2001) hatırladığımızı sandığımız geçmiş medyatik bir nesne haline gelmiş, bu durumun ise Robins'in (1999, s. 138) medyatik hafızanın yarattığı imaj bolluğunun şiddet gerçekliğine ilişkin vicdan ve merhamet duygusunu azalttığı ve aşındırdığını söylemek mümkündür.

Bu çok yönlü yapının önemli bileşenlerinden biri de şiddet ve hatırlama arasındaki ilişkiyi besleyen ve bu ilişkide aracı olarak konumlanan müzelerdir. Müzeler toplumsal belleğin yalnızca kaydedildiği ya da iletiildiği mekânlar değil, geçmişin kurgulandığı ve yeniden inşa edildiği ortamlar olarak da işlev görmektedirler. Bu çalışma da buradan yola çıkarak öncelikle 15 Temmuz sonrasında inşa edilen Hafıza 15 Temmuz Müzesi'ne (İstanbul) bakarak, konuyu örneklemeye çalışmaktadır. Darbe girişimi sonrasında bir hafıza mekânı olarak inşa edilen

müzedeki geçmişin simülasyonu farklı tekniklerle hatırlatılmaya, canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda müzelerin de aslında şimdiki geçmişe bağlama amacına hizmet ettiği söylenebilir. Hafıza 15 Temmuz Müzesi de şiddetin hatırla(t)ma aracı kullanımının bir örneğidir.

Bir Hafıza Mekânı Olarak Müzeler

Connerton (2014), mekânı belleğin anımsamak istediği şeylerin düzenini koruması bakımından bellek ile ilişkili görmektedir. Bachelard (1996, s. 37) da Mekânın Poetikası adlı eserinde, “Bulduğum yerin mekânıyım ben” diyerek, mekâna bellek bağlamında özel bir önem atfetmiş, mekânın her şey olduğunu çünkü zamanın belleği canlandıramayacağını “Anılar devinimsizdir; her biri, yerleştiği ölçüde sağlamca tutunur yerine” sözleri ile vurgulamıştır. Benzer şekilde, Halbwachs (2017), mekânın “kalan bir gerçeklik” olduğunu, bu gerçekliğin anımsatıcı semboller olarak geçmişi yakalamaya olanak sağladığını dile getirmektedir. Bu yakalamayı olanaklı kılan ise hatırlanan bir olgunun mekâna ait kılınması ya da mekâna ait bir olayın bellekte yer edinebilmesi için mekânın bütünüyle muhafaza edilmesidir.

Hatırlamanın şimdiki somut verilere olan ihtiyacı belleği mekânsallaştırma eğilimindedir. Bu bağlamda da, söz konusu hafıza mekânlarını, bir başka çağın tanıkları olarak, toplumsal bellek için ihtiyaç duyulan kültürel, toplumsal, tarihsel ve arşivsel işlevleri somut olan bir simgede ya da görüntüde sahneleme çabasının bir sonucu olarak okumak mümkündür. Hatırlamanın saf gerçekliğinin olmadığı, bireyin betimlediği ve yorumladığı şekilde var olduğu (Çelen, 1999, s.18) kabulünden hareketle hem toplumsal hem de bireysel belleğin kurgulanması sürecinde mekânın da şimdinin gereklilikleri üzerinden yeniden inşa edildiğini söylemek mümkündür. Mekânın hatırlama edimine etkisi hem toplumsal belleğin hem de bireysel belleğin kurgulanması noktasında oldukça önemlidir. Çünkü mekânın farklı bellekler üretebilme potansiyeli de bu kurgunun inşa sürecinin bir parçasıdır. Halbwachs’a göre (2017, s. 82-154), mekânsal bir çerçevede gelişmeyen hiçbir toplumsal bellek bulunmamaktadır. Her toplumsal bellek, mekânda ve zamanda sınırlanmış bir grubun desteğini gerektirir. Çünkü hem mekân grubun hem de grup mekânın izini taşımaktadır.

Bu iz nedeniyle aynı mekân bir araya gelişlerde ben-öteki, iyi-kötü, güçlü-zayıf, yöneten-yönetilen gibi kutupsal zıtlıkları da içerisinde barındırarak bir hafızalaştırma/hatırlama yaratabilmektedir. Bu yaratım sürecini Nora (2006, s. 19), hafıza mekânlarının varlığıyla ilişkilendirmekte; belleğin somuta, uzama, harekete, imgeye ve nesneye kök saldığına dikkat çekmektedir. Hafıza Mekânları adlı çalışmasında, Fransız ulusal belleğinin inşasını anıtlar, binalar, sanat eserleri, bayramlar, amblemler, anma törenleri, günlük ritüeller gibi ulusal belleğin simgesi haline gelen kültürel taşıyıcılara odaklanarak incelemektedir.

Nora (2006, s. 17), hem iktidarın hem de toplumların hafıza mekânlarına neden gereksinim duyduğunu, hangi beklentileri karşılamak üzere hafıza mekânları ürettiklerini, hafıza mekânları üzerine yapılan çalışmaların neden sıklıkla hafıza ortamlarının yok olmasına dayandırarak ve geçmişi hatırlamak için ulusal hafıza mekânlarının yaratılması gerektiğini öne sürerek açıklamaktadır. Çünkü süreklilik duygusunu mümkün kılan mekândır. Mekânın sürekliliği içinde birey çevresel bilgileri alır, kodlar, önceden depoladığı bilgilerle etkileşime sokar, erişilebilir bir şekilde saklar ve davranışını buna göre oluşturur. Böylelikle mekân Roth’ın (2017) ifadesiyle güçlü bir davranış şekillendirici olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla hafıza mekânlarının, bu anlamda davranış değişikliği oluşturmaya yardımcı olan bir kanal veya araç olduğunu söylemek mümkündür. Burada önemli olan geleneklerin, dansların, giysilerin ve dövmelerin, anıtların, resimlerin, yol ve sınır işaretlerinin, eşyaların, şarkıların, fotoğrafların, videoların hatırlatılması istenene dair bilgilerin depolandığı bir veri sunması ve bir grubun toplumsal belleğinde belirli bir yere işaret etmesidir.

Bu noktada ortak belleğe işaret eden her şey gösterge olabilir (Assmann, 2015, s. 139). Hafıza mekânları bir simgeyi ya da göstergeyi barındırmakta (Nora, 2006, s. 9), göstergelerin insan zihninde uyandırdığı belleksel imge, başka bir uyarıcının imgesine bağlanmaktadır. Göstergenin işlevi, bir iletişim doğrultusunda bu ikinci imgeyi canlandırmaktır (Guiraud, 1994, s. 39). Çünkü her toplum geçmişe dair imgeler kurmakta, bu imgeleri ise duyguları yönlendirmek, insanları harekete geçirmek, kabul görmek, sosyo-kültürel bir eylem biçimi oluşturmak için kullanmaktadır (Confino, 1997, s. 390). Böylelikle toplumsallık içinde şekil alan ve topluluklar için anlam ifade eden müzede, anıtta, bayramda, amblemde, anma töreninde vücut bulan hafıza mekânları, bu mekâna kök salan ortak ulusal duyarlılıklar, izler ve işaretler temelinde bir sonraki nesli hedef alan, toplumun ortak belleği olarak adlandırılan şeyin bir parçası haline gelmektedir.

Hafıza mekânlarında kullanılan kültürel olarak biçimlendirilmiş hatırlama yöntemlerinden görünür kılma, sınır koyucu semboller, kayıt ve yayınlama teknikleri ile olaylar dizisinin sonsuzda kaybolması önlenmekte ve bir ortak kültürün unsurlarının tanınabilir ve hatırlanabilir örneklerle dönüşmesi sağlanmaktadır (Assmann, 2015, s. 229-230). Bu nedenle toplumsal bellek her zaman yeniden kurmalara tabidir.

Bu yeniden kurma biçiminin bir parçası olarak müzeler, sosyal, kültürel, bilimsel ve politik gelişmelerin keşişiminde duran, bellek, hatıra, unutmaya ekseninde düğümlenen, hatırlama edimini besleyen hafıza mekânları olarak geçmişin taşınmasına, korunmasına ve canlı tutulmasına hizmet etmektedir. Soydaş ve Üstünbaş'ın (2020) Walter Grasskamp'dan aktardığı üzere "En eski müze hafızadır" sözünden hareketle müzeleri, modern dönemin hatırlatmayı somutlaştıran mekânları olarak değerlendirmek mümkündür. Bir ulusun üyelerini birbirine bağlayan müzeleri, toplumsal belleğin inşasını oluşturan önemli unsurlar olarak geçmişin hatırlanmasını sağlayarak ortak geçmiş duygusuna katkıda bulunmaları, geçmiş dönemler ile kültürel bağ kurulmasına aracı olmaları nedeniyle hafıza mekânları olarak değerlendirilebilmek mümkündür.

Ekonomik, kültürel, siyasal ve teknolojik gelişmelerden de etkilenerek geçmişten günümüze kadar gelişen, koleksiyonlarına, koleksiyonlarını sergileme şekillerine, hizmet verdikleri bölgelere, yönetimlerine, hizmet verdikleri topluluklara göre çeşitli şekillerde sınıflandırılan (Ambrose, 2018, s. 7), araştırma, toplama, belgeleme, koruma, iletişim, sergileme ve eğitim gibi çeşitli işlevlere sahip (Hein 2002, s. 5-20) müzeler, Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) (2022) tarafından "somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, muhafaza eden, yorumlayan ve sergileyen, toplumun hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Kamuya açık, erişilebilir ve kapsayıcı müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, keyif, düşünce ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunarak etik, profesyonel ve toplulukların katılımıyla çalışır ve iletişim kurarlar" olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda müzeler, içinde buldukları toplum adına kültürel değerleri arşivleyen, belgeleyen ve koruyan aynı zamanda var olan koleksiyonu halka sergileyerek toplumun kültürel gelişimine katkı sağlayan bir kurumdur. Dolayısıyla toplumlar kültürlerini müzeler aracılığı ile tanıma fırsatı bulur ve gelecek nesillere bilgileri aktarabilirler (Kayaalp, 2010, s. 12).

Bu aktarım sayesinde söylemlerin üretilmesinde, öznelendirilmesinde ve nesnelendirilmesinde bir araç olarak müzeleri kültürel hegemonyanın en etkili ortamları (Gramsci, 2012), nüfuzları sayesinde belirli görüş alanlarını istila eden bir iktidar stratejisi (Adorno, 2012), belli bir geçmişin geçmiş olarak seçilip algılanmasını sağlayan (Shaw, 2020), toplumsal ve kültürel etkileşimi pekiştiren (Delgado, 2009), unutulmanın karşısında duran, geçmişe ait bilgileri nesnelere aracılığıyla canlandıran, bireysel ve kültürel varlığımızı tatmin edici bir şekilde temellendiren, kuran ve dönüştüren ve iz bırakan hafıza mekânları olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü müzeler, kültürel gerçekliklerin inşası, meşrulaştırılması ve sürdürülmesine yönelik bir kurumdan ziyade, öncelikle bir temsil, koruduğu örnekler kadar doğal eserlerdir (Preziosi ve Farago, 2019). Bu yönüyle de tarihi ve arkeolojik öneme sahip nesnelere korumak ve sergilemek için çok sayıda birbirine bağlı rolü yerine getirmektedir (Talboys, 2005).

Bir hafıza mekânı olarak müzeler, Nora'nın da ifade ettiği gibi belleğin dışsal boyutunu ve temsilini oluşturmakta, geçmişini şimdide saklamakta ve hatırlanabilir kılmaktadır. Bireysel belleğin müzeler ile kurmuş olduğu etkileşim toplumsal belleğin devamlılığına da katkıda bulunmakta, bireysel belleğin canlı tutulmasını, geçmişin maddi ve manevi kanıtlarının kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Bireyin ve toplumun belleği, müzeler aracılığıyla kodlanarak, depolanarak, hatırlanarak geleceğe aktarılmaktadır.

Müzelerin toplumsal belleğin ve bu belleğe dair kültürel mirasın aktarımında nasıl ve hangi yönde bir değişimi sembolize ettiği ya da etmediği çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Müzeler aracılığıyla toplumsal bellek aktarımı kültürel varlıkları, nesnelere, imgeleri toplayarak koruma, onarım ve bakım işlemleri, belgeleme, arşivleme ve sergileme gibi çeşitli yollarla gerçekleşmektedir. Müzelerde sergileme, nesnenin korunması ve sunulması amaçlarının yanı sıra günümüzde kültürel kimliğin oluşması, korunması ve toplumun içinde canlandırılması bağlamında toplumsal bellek inşasının en büyük aracı olmuştur.

Bu çalışmada müzelerin en önemli işlevlerinden biri olan sergileme işlevine odaklanılmakta ve sergilenen nesnelere özellikleri yorumlanmaktadır. Sergilenen nesnelere anlamlı bir hikâyeyi temsil edecek biçimde düzenlenmeli ve sergilenmelidir (Demir, 2012, s. 495). Bir şeyi müze nesnesi olarak kavramak, müze tarafından yaratılan kurgusal mekâna girmek; nesnelere göstermek, müzelerin tarihsel görevi olmuştur (Hein, 2004). Müze

nesnelere, çeşitli şekillerde veya estetik önemlerine ("sanat eserleri" olarak) veya belgesel statülerine (kalıntılar veya bir zamanın "bilimsel" kanıtı olarak) ayrıcalık tanıyacak şekilde "okunmak" üzere sergilenir veya çerçevesizdir (Preziosi ve Farago, 2019, s.4). Sergilenen nesnelere ve nesnelere sergileniş biçimi nesneyi, dönemi, mesajları aktarmada ve ilgi uyandırmada oldukça önemlidir. Bir çeşit kültürel bellek deposu olarak müzelerde sergilenen nesnelere kültürel belleğin temel değeridir. Bunun nedenini ise nesnelere içinde barındırdıkları bilginin derinliğinde aramak mümkündür. Müzelerde geleneksel anlamda ziyaretçilere nesnelere gösterme yerine, nesnelere aracılığıyla kültürel belleği inşa etme yaklaşımının benimsendiğini söylemek mümkündür. Zira hatırlatılmak istenen şeyler nesnelere görünürlüğünden güçlü biçimde etkilenmektedir.

Amaç

Çalışmanın amacı, 15 Temmuz darbe girişiminden sonra inşa edilen müzeleri, görüntüsel göstergeler ve semboller üzerinden göstergebilim analizine dayalı bir çözümleme ile okumak ve literatüre katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda, 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra inşa edilen Hafıza 15 Temmuz Müzesi'nde (İstanbul) kullanılan göstergelerin neler olduğu, bu göstergelerin hangi düz anlam ve yan anlamlar etrafında oluşturulduğu üzerinde durulacaktır. Ayrıca bir hafıza mekânı olarak tasarlanan bir müzede sergilenen nesnelere aracılığıyla ortaya çıkan anlamlar ve söylemler ile 15 Temmuz arasında nasıl bir ilişki kurulduğunu açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada şu sorulara yanıt aranmaktadır:

AS1: Hafıza 15 Temmuz müzesinde 15 Temmuz'u somutlaştıran nesnelere nelerdir?

AS2: Hafıza 15 Temmuz müzesinde sergilenen nesnelere hangi anlam eksenine üzerine yapılanmıştır? Başka bir deyişle, sergilenen nesnelere hangi düz anlam ve yan anlam etrafında oluşturulmuştur?

AS3: Hafıza 15 Temmuz müzesinde sergilenen nesnelere benzerlikler ne anlam ifade etmektedir?

AS4: Hafıza 15 Temmuz müzesinde sergilenen nesnelere aracılığıyla ortaya çıkan anlamlar ve söylemler ile 15 Temmuz arasında kurulan ilişki nasıldır?

Elde edilen bulgular doğrultusunda, 15 Temmuz sonrasında inşa edilen müzede sergilenen nesnelere hangi temaların belirginlik kazandığı anlaşılacaktır.

Yöntem

Çalışmada 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında inşa edilen Hafıza 15 Temmuz müzesi amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Hafıza 15 Temmuz müzesi, özellikle mekânın ve sergilenen nesnelere insan ve toplum üzerindeki etkisini vurgulaması bakımından önemlidir. Öte yandan bir hafıza mekânı olarak inşa edilen müze, bireysel-toplumsal belleğin inşası, aktarımı ve 15 Temmuz darbe girişiminin önemli simgelerinden biri kabul edilmesi açısından da son derece anlamlıdır. Nitel yaklaşımın benimsendiği çalışmada, müzede sergilenen nesnelere Barthes'ın göstergebilimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Bu doğrultuda müzede sergilenen nesnelere hangi göstergelerle hangi mesajların verildiği, 15 Temmuz sonrasında ilişkin nasıl bir hatırlama stratejisi oluşturulduğu ortaya konulmuştur.

Göstergebilim, göstergeler arası ilişkileri ve bu yolla oluşan anlamı inceleyen, nihai amacı, anlamın oluşum ve kavramın koşulları üzerinde araştırma yapmak olan bir bilim dalıdır (Sığırcı, 2020). Bir bilim dalı olarak göstergebilim, pek çok alanda göstergeleri incelemenin yanı sıra anlam olgusunu yeniden yapılandıran ve araştıran bir yaklaşımdır (Rifat, 2013). Barthes'a göre (2005), göstergebilimin temel konusu anlamdır ve tüm dizgeler gerçekte birer anlam dizgesi oluştururlar. Göstergelerle oluşturulan dizgelerin aktarımı ise iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisinde belirli bir plana bağlı kalmaksızın çevrenin de etkisiyle yaşamın akışı içinde deneyimleme yoluyla aktarım söz konusuyken, ikincisinde ise bilinçli ve planlı bir aktarım söz konusudur. Her iki şekilde de bilginin hareketliliği ve yayılmacı özelliği söz konusudur (Kalelioğlu, 2020). Bilginin hareketliliği ve yayılmacılığı sayesinde aynı toplumda yaşayan insanlar göstergeler aracılığıyla birbirlerini, içinde yaşadığı toplumu ve doğal evreni anlar ve anlamlar (Sayın, 2014, s. 61).

İnsana ve evrene dair her şeyin inceleme konusu olarak ele alınabildiği göstergebilimin (Tuncer, 2021) araştırma nesnesi göstergedir. Gösterge, temelde, bir temsil etme, yerini tutma işlemini gerçekleştirir (Erkman Akerson, 2005, s. 93). Göstergeler üç boyutlu nesnelere bir aygıt, iki boyutlu bir resim, somut bir varlık, soyut bir simge, bir ışık, bir ses, bir yüz ifadesi, bir beden duruşu vb. olmasına rağmen, bizzat kendisi değil, başka bir şeyin yerini

tutan olarak değerlendirilir (Sayın, 2014, s. 61). Soylu'nun (2021) ifade ettiği gibi, göstergeler dil ve dil dışı göstergeler olmak üzere sınıflandırılabilir. Belirti, belirtke, görüntüsel gösterge ve sembol başlıkları altında incelenen dil dışı göstergeler daha çok biçimlere ve işaretlere dayanmaktadır. Göstergibilimsel çözümlemenin temelinde, bu biçim ya da işaretlerin ortada olan belirgin anlamını değil, arkasında yatan anlamını okuma edimi bulunmaktadır. Bu bağlamda göstergebilimsel çözümleme de çözümlemecinin kavram ve düşünceleri simgeleyen işaretler olarak “gösteren” ve bunların gösterdikleri düz ve yan anlam olarak “gösterilen”nin anlamlandırılması yoluyla nasıl dışa vurulduğunu, harekete geçirildiğini ve meşrulaştığını incelediği bir süreçtir.

Bu çalışmada, belirtiler üzerinden göstergebilimsel bir çözümle gerçekleştirilecek ve müzede sergilenen nesnelere, birer belirti olarak okunacaktır. “Belirti, temsil ettiği şey tarafından etkilenen göstergedir” (Sayın, 2014, s. 76). “Belirtide gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki nedenlidir. Belirtinin işaret ettiği anlamı ifade edebilmesi için onu yorumlamayı bilmek gerekir. Belirtide gösteren ile gösterilen arasında neden-sonuç ilişkisi vardır. Belirtilere anlamları insanlar yükler.” (Soylu, 2021, s. 31). Somut yapılardan yola çıkarak somut bileşke ve öğelerin belli bir dizge içinde gösteriminin çözümlenmesinde Barthes'ın düz anlam ile yan anlam gösterge düzlemlerinden yararlanılacaktır.

Bu kapsamda bu çalışmadaki göstergebilimsel çözümlemelerde müzede sergilenen nesnelere öncelikle düz anlamları daha sonra da yan anlamları olarak hangi mesajları taşıdıkları ve ilettikleri çerçevesinde sorgulanacaktır. Ziyaretçiler göstergeleri bu anlamlar çerçevesinde değerlendirmekte ve görünenin ardındaki mesajlara erişmektedir. Zira her gösterge içerisinde alınmayı bekleyen bir mesaj barındırmaktadır. Çalışmada müzede sergilenen nesnelere görsel ve dilsel göstergeler ilgili kareler alınarak, düz anlam ve yan anlam kavramları üzerinden analiz edilmiştir. Düz anlam, göstergenin olduğu gibi kavrandığı haline işaret ederken, yan anlam düz anlamın altında yatan yeni bir göstergesel ilişkiye işaret etmektedir. Müzede sergilenen nesnelere Barthes'ın göstergebilim tekniği özelinde incelenmesinin nedeni, nesnelere derin bir anlamsal yapının olduğunun düşünülmesi ve Barthes'ın ortaya koyduğu anlam düzeylerinin, bir belirti olarak okunabilecek nesnelere üzerinden nasıl ve hangi boyutlarda kurulduğunu saptamaktır. Başka bir deyişle, 15 Temmuz sonrasında inşa edilen müzelerde bilinçli olarak mesaj vermek amacıyla düzenlenmiş belirtileri tespit etmek ve onları Barthes'ın göstergebilimsel anlamlandırma şeması üzerinden analiz etmek, 15 Temmuz'a dair inşa edilmek istenen anlamın hangi çerçevelerde üretildiğini ortaya koyacak, bu yolla sergilenen eserlerin mesaj verdiği nesne ile ilişkisinin görünürlüğü sağlanacaktır.

Bulgular

Şekil 1. Tankın Ezdiği Otomobil

Not. Şekle 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://m.gunes.com/gundem/hafiza-15-temmuz-muzesi-bir-yilda-500-bin-kisiyi-agirladi-1084933> adresinden erişilmiştir.

Ankara Genelkurmay Başkanlığı önünde darbecilere engel olmak için sokağa çıkan Haydar Bayraktar isimli bir vatandaşa ait olan bu otomobil, 15 Temmuz darbe girişimine dair şiddetin görünür olduğu önemli sembollerden biridir. Zira ziyaretçilerin algılama koşulları üzerinde hem kavramsal hem de fiziksel olarak belirleyici bir rol oynayan bu otomobil, ziyaretçilerin zihnine etki edebilme oranı en yüksek sergileme nesnelere aittir. Bireysel ve toplumsal belleği yönlendirme gücüne sahip ve simgesel anlamlarla yüklü bu nesne, 15 Temmuz darbe girişimi gecesi yaşananlara dair bir şiddet göstergesi olarak sergilenmektedir. Bu sergilemenin amacı, imge ve simgelerle şiddetin seyirlik hale gelmesini sağlamak ve belleği canlı tutmaktır. Otomobil, 15 Temmuz gecesi yaşanan şiddetin görünürlüğünü sağlamlaştırmaya ve bu şiddetin boyutunu unutturmamaya katkıda bulunmaktadır. Bu nesnede gösteren tankın ezdiği bir otomobilken, gösterilen ise şiddetin boyutlarına yapılan göndermedir. Otomobil, 15 Temmuz gecesi yaşanan şiddetin toplumdaki yerinin birer göstergesidir. Bu göstergenin amacı nesnenin alımlayıcısı olan bireyin belleğini “şiddete maruz kalan” araçla yönlendirmek ve bu şiddeti unutturmamaktır. Gerçekliğin bireysel bir temsili olan otomobil, ziyaretçinin olaya dair ilk bilgiyi aldığı yerdir çünkü sergilenen özellikleriyle 15 Temmuz ile özdeşleştirilmektedir. Aracın simgesel değerle yüklenen imgesi bağımsızlığını ilan ederek özerk bir yapı sunarken aracın kime ait olduğu bilgisini önemsiz kılmaktadır. Gösterilen otomobil, insanları bir yerde bir yere taşıyan araç olmaktan çıkmış, darbe girişiminin, o gece yaşananların, şiddetin ve korkunun göstergesi haline gelmiş, 15 Temmuz’u ideal nesne görünümünde mutlak bir gerçeklik olarak yeniden üreterek cansız bir nesne olmanın ötesine geçmiştir. Otomobilin 15 Temmuz’a dair bilişsel ve simgesel gereksinimleri karşılması, şiddetin boyutunu simgelemesi, bu bağlamda toplumu dönüştüren bir rol üstlenmesi otomobili sosyo-psikolojik bir boyuta oturmuştur. Aynı zamanda tankın ezdiği andan itibaren paramparça olan sistemin bir parçası olarak ruhsal, sosyolojik bir pratiğe işaret etmektedir. Tankın ezdiği otomobilin amaçsal formu, kültürün belirlediği bir temsil biçimine dönüşmüş, sahibinin olay içindeki konumunu simgeleme işlevlerini üstlenmiştir. Bu simge başlangıçta yalnızca bir nesneyken, hatırlama sürecinde toplumsal belleğin inşasında kullanılan görüntüsel gösterge nesnesine dönüşmüştür. Otomobilin bireyci yapısına yönelik gerçekleştirilen müdahalenin toplumu dönüştüren bir yanının olduğunu da söylemek mümkündür. Hakikatte otomobilin simgelediği şey gündelik hayat değil toplumdur artık. Kişisel bir araç, toplumsal eylem üreterek yeni bir topluma ait bir varlık yaratımında bulunmaktadır. Bu yeni araç, insan-otomobil-şiddet öğelerinden oluşan bir hatırlatma figürüdür ve otomobil ve onun içindeki birey, günlük hayattaki birey değildir. Sergilemenin amacı, sadece şiddetin boyutunu göstermekle birlikte, bireyin ve toplumun zihnine 15 Temmuz’u yerleştirmek, belli bir hedef doğrultusunda hatırlanmasını, diğer darbelerle arasındaki farkı ortaya koymaktır. Otomobilin girişimin toplumsal konumunu simgeleme işlevi, 15 Temmuz’a dair verilmek istenen mesajı bir anda vermekte, sergilemenin verdiği mesaj, söylenenlerden çok gördüklerini hatırlayan birey için herhangi bir etki unsurunun gölgesi altında kalmadan daha hatırlatılabilir bir nesne işlevi görmektedir.

Şekil 2. Astsubay Ömer Halisdemir’in Beresi ve Kaması

Darbe girişiminin seyrinde askeri öge önemli rol oynamıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin otobiyografik belleğinde yer eden kişilerden en önemlisinin askerler olması kayda değerdir. Asker imgesi, 15 Temmuz'un güç ile özdeş görüldüğü sembolik alanına göndermekte yapmaktadır. 15 Temmuz darbe girişiminin bertaraf edilişi, yenilmez ve güçlü askerde cisimleşmekte, toplumsal bellekte yaratacağı boşluk kişisel eşyalar ve bazı nesnelere ile doldurulmaktadır. Bu nesnelere duyulara hitap eden nitelikleriyle ziyaretçilerin zihninde konumlanarak hatırla(t)manın önemli araçları haline gelmektedir. Ömer Halis Demir'in toplumsal bellek ilişkileri çerçevesinde, bellekte iz bırakan, 15 Temmuz'u temsil eden, dönemin sembol hatırlama figürü olarak ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Ölümü sonrası dikilen anıtlar, ismi verilen caddeler, sokaklar, üniversiteler, okullar ile 15 Temmuz'un önemli hafıza mekânlarından biri haline gelmiştir. Bilgin'in "bellek kişisi" ya da "hafıza şahsiyeti" kavramsallaştırımı göz önünde bulundurulduğunda, Ömer Halis Demir'in 15 Temmuz'u temsil eden, dönemin sembol kişisi olarak müzedeki mevcudiyet nedeni anlamlı hale gelmektedir. Müzede sergilenen nesnelere arasında Tuğgeneral Semih Terzi'yi vurarak darbenin seyrini değiştiren bir astsubay olarak, Ömer Halis Demir'in beresi ve kaması da yer almaktadır. Bu nesnelere şiddetin sembollerinden birisi haline geldiği, aynı zamanda anlam ve duygu bağlamında şiddet yüklü olduğu veya söylenebilir. Şehit düşen Demir'den geriye kalan bere ve kama, kimliğin bir parçası olarak geçmişte sahip olduğu statüsüne, gücüne, askeri bir savunmaya, dış tehditlere karşı yenilmezliğe sembolik olarak da ziyaretçilere güven veren ve özdeşim kurmalarını sağlayan motive edici bir güce işaret etmektedir. Bere ve kama hatırlatmayı somutlaştıran sembolik nesnelere olarak savaşçılık, güç gibi anlamları da içinde barındırarak toplumsal belleği koruyucu ve taşıyıcı roller üstlenmektedir. Zira bu nesnelere insan-nesne ilişkisine yüklenebilecek anlam, değer ve anıların ürünü olarak şehidin beraberinde veya üzerinde olan eşyalar olması nedeniyle önemlidir. Zira sergilenen nesnelere somut görünümünün dışında Demir'in yaşam pratiklerinin izleri de görülmektedir.

Şekil 3. Şehit ve Gazilerin Kişisel Eşyaları

Sergilenen nesnelere arasında gazî Abdullah Çay'a ait kurşun isabet etmiş anahtar, şehit Necmi Bahadır Denizcioğlu'na ait kurşun isabet etmiş cüzdan ve fotoğrafı, Gazî İdris Akdoğan'a ait kurşun isabet etmiş telefon, Piyade Albay Mahmut Pınarbaşı'nın bacağından çıkarılan mermi, Gazî Hasan Girgin'e ait kurşun isabet etmiş kanlı cep telefonu yer almaktadır. Bireyin benliğinin bir tür yansıması sayılabilecek kişisel eşyaları onlar üzerinden tanımlanan çağrışımlar ve deneyimler aracılığıyla toplumsal belleğin unsurları olmakta, duyularla ilişkilendirilerek

bir dizi duygu yaratmaktadır. Anahtar, cüzdan, telefonun metafor olarak içine sığdırdığı anlam ve temsil ettiği şey kendilerinden daha büyüktür. Gündelik hayatın içinde sürekli kullanılan ve bireyi özel kılan bu nesnelere bireyin kendisini güvende hissetmesi, kendisine ait bir alanın olduğuna işaret etmesi, dış dünya ile kurulan bağlantıyı vurgulaması açısından anlamlı olduğu söylenebilir. Kişisel eşyalardaki kurşun izleri ise maruz kalınan şiddetin seviyesini ve türüne işaret etmekte, bir zamanlar sahip olunan şeylerin uğradığı zararın kanıtı olarak sunulmaktadır. Bu yönüyle bir materyal olarak kişisel eşyalar, aynı zamanda bir kanıt işlevi görür çünkü somut bir gerçekliğe işaret etmekte, ölümü ve öldürme temasını yoğun bir şekilde hatırlatmaktadır. Zira kişisel eşyalar bir sonraki nesle o gece yaşananlara dair aktarılacak istenilenlerinin imleyicisidir. Kişisel eşyalar görsel tetikleyiciler olarak sadece geçmiş hatırlatmakla kalmaz aynı zamanda geçmiş olayla bağlantı kurmaya ve bir süreklilik duygusu yaratmaya, darbe girişimi gecesini sokağa çıkanların kim olduklarını ve neler yaşadıklarını göstermenin bir aracı olarak hizmet etmektedir. Dolayısıyla bu nesnelere hatırlatma sürecinde aktif bir nesne olarak yer aldıklarını o gece yaşananları hatırlatmaya yardımcı olduklarını ve bu bağlamda bir bellek yaratımına zemin sağladıklarını söylemek mümkündür. Bu zemin ise hatırlama edimine hatırlananlara bağlı olarak bir dizi duygunun eşlik etmesine ve bu duyguların yeniden deneyimlenmesine eşlik etmektedir. Eşyaları tanımlayan kelime seçimlerine bakıldığında “kanlı”, “kurşun”, “mermi” şeklinde kullanılan isim ve sıfatlar şiddetin yıkıcılığını yoğun bir şekilde hissettirmektedir. Ayrıca anlam olarak da kişisel eşyalar yaşam ve ölüm gibi karşıt kavramları da çağrıştırmaktadır.

Şekil 4. Şehitlerin Ayakkabıları

Ayakkabılar kişisel eşyalar olarak hakkımızda bilgi veren, her şeyden önce sembolik birer anlam taşıyan nesnelere. Giyilen ayakkabı cinsiyet, statü, sosyal konum, imaj vb. hakkında bir kimlik oluşturarak günlük hayata yansıyan önemli bir göstergedir. Ancak müzede sergilenen ayakkabılardaki durum bu göstergeden daha çarpıcıdır. Ölen kişi sayısı ve onların ölümüne dair izler belirli bir süreç içinde toplumsal belleğin devamlılığını sağlayan, bir dayanışma ağının oluşumuna zemin sunan, o gece yakınına kaybetmiş ya da kaybetmesin artık herkesin diğer insanlarla ortaklaşabileceği bir belleği meydana getirmektedir. Zira 15 Temmuz gecesi şehit olan kişilerin ayakkabıları da ölümü temsil ederek sahiplerini yaşatacak birer sembol olma rolü üstlenmiştir. Sahiplerinden daha uzun süre yaşayan ayakkabılar gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki ve anlamsal açıdan önemli bir örnektir. Ayağı dış etkenlerden korumanın ötesinde anlamlar barındıran, ziyaretçiler ile anlamsal, fiziksel ve sembolik ilişkiler kurulması amacıyla sergilenen 251 şehide ait ayakkabı, darbe girişimi gecesinde yaşanan baskınlarda, açılan ateşler, atılan bombalar ile şehit düşenler için gerçek işlevinden bağımsız bir gösterge

olmuştur. “Gecenin bitmeye yüz tuttuğu andan beridir, duyulan gökte kanat, yerde ayak sesleridir. Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir; o seferlerle açılmış nice yerlerdendir.” ifadesi ve ayakkabıların merdivenlerin basamaklarında bir yükseliş pozisyonu ile konumlandırılışı ile ilahi olana ulaşmayı sağlayan kutsal bir simgeye işaret edilmektedir. İniş ve çıkış amacıyla kullanılan merdivenlerde yer alan ayakkabıların dizilimi inmek için kullanılmayacağı mesajını da barındırmaktadır.

Şekil 5. Selvi Ağaçları

Ağaç, insanlık tarihinin toplumsal belleğinde yer alan en kadim simgelerden biridir. Yükselen yapısıyla yersel olan ile göksel olanı birleştiren, hayatın ve ebediliğin timsali olarak (Ocak, 2010, s. 129) ağaçları, ölümden sonra dirilişin, yenilenmenin, değişimin ve dönüşümün sembolü olarak okumak mümkündür. Selvi ağaçlarının ise Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Kendi nitelik ve özellikleri nedeniyle çok değerli bir ağaçtır. Müzenin girişinde yer alan kubbe şeklindeki anıttın etrafında darbe gecesi şehit olan 251 adet selvi ağacı yer almaktadır. Bu ağaç formlarının artık doğadaki ağaçlardan biraz daha farklı olduğu, alt okumasında derin manaların bulunduğu, yan anlamlarına bakıldığında görünenin arkasında ciddi bir anlam derinliği olduğunu söylemek mümkündür. Yukarıdaki görselde görüldüğü üzere ağaçların bir arada kümelenerek betimlenmesi ile güçlü bir dayanışma ve birliktelik duygusu verilmektedir. Toplumsal bir mesaj olarak görülmesi gereken bu ifade biçimi 15 Temmuz iletisinin anlamını bütünlemektedir. Müzenin bahçesindeki her selvide bir şehidin ismi ve karekodu bulunmaktadır. Mobil uygulamayla karekod okutularak, selvi ağacına ismi verilen şehidin özgeçmişine ulaşılmaktadır. Yan yana dizili 251 ağaç şehitlerin hatırlatıcısıdır artık. Ölüm ve faniliği temsil etmenin aracı olarak kabul edilen bu ağaçlar, dört mevsim yeşil rengini muhafaza edebilen yapraklı, uzun ve ince yapısıyla uzun ömre ve dayanıklılığa dair bir benzetme unsuru olarak kullanılmakta, hayatta olmayan şehitleri yaşatabilme, varlıklarını sonsuza değin sürdürebilme amacına hizmet etmektedir. Başka bir deyişle, var olma ile yok olmanın derinliklerinde beliren duyguları anlatan bir anlatım içinde genel görünenin ötesine geçmektedir. Ulaşılan şehitlerin ölümsüzlüğünün anlamıdır. Bu anlam düşüncededir.

Şekil 6. Beyaz Güvercinler

Ziyaretçilerin müzedeki anlam evreniyle ilk buluşma noktası olan giriş bölümünde yer alan “Göreceğiniz sizin hikayenizdir...” ifadesi ile zemin bölümünde yer alan “Unutma, unutmadığınız bu görüntüler kendi gözlerimizle hafızamıza kaydedildi...” ifadesi müzenin anlam evrenine çok şey katmaktadır. Dolayısıyla söz konusu ifadenin ziyaretçiye henüz müzeyi ziyaret etmeden müzenin anlam evreni ile ilgili bilgi verdiği hatta ziyaretçiye anlam üretimine katılması için teşvik ettiği söylenebilir. Bu ifadeye 15 Temmuz şehitlerinin isimleri ve onları temsilen tavandan sarkan beyaz güvercinler eşlik etmektedir. Tarihsel süreçte ilk zamanlar haberleşme aracı olarak kullanılan güvercinlerin birbirinden farklı birçok kültürde dinsel, mitolojik, simgesel anlamlar taşıdığı, ritüellerde, destanlarda, öykülerde kendisine yer bulduğu bilinmektedir. Hafıza 15 Temmuz müzesinin merkezinde şehitlerin ölümü vardır. Müzede sergilenen nesnelere birer mücadeleyi temsil simgelemektedir. Güvercin farklı birçok kültürlerde özgürlüğün, aşkın, saflığın, temizliğin, günahsız insanların simgesidir. Güvercin figürlerinin müzedeki kullanımlarının özel bir anlam taşıdığını söylemek mümkündür. Gösteren olarak ilgili figürler müzenin orta kubbesinde, şehitlerin fotoğrafları ile betimlenmiştir. Yalın bir halde betimlenen figürler, kültürel, dinsel ve sembolik birçok anlama karşılık gelmektedir. Figürlerin dizilişi tek kompozisyon şeklinde oluşturulmuş ve güvercinler yan yana bir duruş içinde betimlenmiştir. Güvercin figürlerinin bu duruşları, bir milletin birlik ve bütünlüğünü sembolik olarak inşa etmektedir. Güvercin figürlerinin inşası görülene değil görülmeyeni somutlaştırmakta, birlik beraberliğin sembolik gücüyle birleşmektedir. Şehitleri temsilen 251 güvercin figürünün kullanılması ölümden sonra ruhun bir kuş gibi gökyüzüne uçtuğuna gönderme yapmanın bir aracıdır. Bu bağlamda güvercin figürünün şehitlerin ölümsüzlüğünü sembolize ettiği söylenebilir.

Şekil 7. Darağaçları

Müzedeki darbe dönemlerinden sonra kurulan darağaçlarına da atıf yapılarak bir toplumun maruz kaldığı baskı ve zulümler, yaşadığı acılar ve haksızlıklar göstergesi olarak kullanılmaktadır. Bu göstergeler ile şiddet bir hatırlatma biçimi olarak kullanılmakta, girişimin başarılı olması halinde darağaçlarının kurulabileceği ima edilmektedir. Darağacı bir gösteren olarak sadece korku yaratmak için değil aynı zamanda halkı bir arada tutmanın bir göstereni olarak yönetenler ile yurttaşlar arasındaki ilişkinin sembolik inşasına katkıda bulunmaktadır. Tüm bunların dışında müzede ayakkabıların yanında köprüde darbecilerin kurşunlarına maruz kalan Gazi İsmail Ölçer'e ait motosiklet, darbe girişiminde kullanılan mühimmatlar, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın televizyondan millete çağrı yaptığı görüşmedeki gazeteci Hande Fırat'a ait cep telefonu, Gazi Bilal Özyıldırım'a ait kurşun isabet etmiş motosiklet kaskı, Piyade Albay Mahmut Pınarbaşı'nı bacağından çıkartılan kurşun da sergilenen nesnelere arasında yer almaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Toplumsal bellek neyin nasıl hatırlanacağı, yeniden inşa edileceği, unutulacağı ya da göz ardı edileceğini belirlemesi dolayısıyla interaktif bir süreçtir ve çift yönlüdür. Nitekim Halbwachs'ın (2016; 2017) toplumsal belleği sosyal olarak inşa edilmiş bir kavrayış olarak tanımlamasının altında yatan temel varsayım budur. Toplumsal bellek, iktidar dağılımları, kurumsal yapılar, bugünün çıkar ve gereksinimlere göre birey veya grup tutumlarını oluşturmak için toplumsal çerçevelerden ve aktarım araçlarından yararlanarak yeniden şekillenen sosyal bir olgu, başat ideolojilerin yapı taşlarını dizip koruyabilecekleri kapsamlı bir ekonomik, kültürel ve sembolik stratejilerin üretildiği bilinçli bir faaliyettir.

Bu bilinçli faaliyetin korunmasına yardımcı olmada ön plana çıkan birtakım unsurlar söz konusudur. Bu unsurların başında gelen mekân, toplumsal belleğin inşasında ve hatırlama ediminin gerçekleştirilebilmesinde belleğin toplumsal çerçevelerini oluşturan en önemli bileşenlerden biridir. Hatırlama kültürünün hayali mekânlar yerine doğal mekânlara konulan işaretlerle çalıştığını belirten Nora (2006, s. 36) bu işaretleri toplumsal belleğin inşasında pekiştirici bir unsur olarak okumaktadır. Bu işaretler hatırla(t)ma sürecine yeni bir katman kazandırmaları dolayısıyla oldukça önemlidir. Kentsel mimari, mezarlıklar, harabeler, anıtlar, heykeller, müzeler gibi mekânlar bu pekiştirici unsurlardandır. Bellekte somut ve farklı kalarak herhangi bir olayın ya da kişinin

anıldığı, kutlandığı ve tekrarlandığı bu unsurlar geçmişin izini taşımakta, hatırlamanın nesnelere dünyasında gerçekleşmesine zemin sağlamakta, ortak bir geçmişe referans vererek ve toplumsal yapıda vücut bularak bireyin davranışını hem içsel hem de dışsal etmenlerle şekillendirmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde yukarıda da aktarıldığı gibi kimi zaman, bayramlar, amblemler, anıtlar, anma törenleri ve müzelerde kimi zamanda soy, ırk hatta din gibi soyut olarak karşı karşıya kaldığımız düşünsel temellerde var olan hafıza mekânları, toplulukların kalıcı bir iz bırakmak, ulusal birliği pekiştirmek için kullandığı aktarım araçları olarak öne çıkmaktadır.

Yaratılan hafıza mekânlarını, nesiller arası bir hafıza aktarım aracı ve ortak ulusal duyarlılıklar temelinde devamlılığı sağlama yöntemlerinden biri olarak okumak mümkündür. Hafıza mekânları aracılığıyla belleğe yapılan kayıt işlemleri ve yine bu mekânlar aracılığıyla gerçekleştirilen bellek aktarımı, korunması amaçlanan geçmişin kültürel değer olarak kabul edilmesini ve tarihin belli bir dönemine ait yaşanmışlıkların imgeler, semboller ve bilgiler aracılığıyla somutlaşmasını sağlamaktadır. Hatırlama edimi ise belleğe yerleştirilen bu bilgiler ve imgelerle doğrudan bağlantılıdır çünkü bilgiler ve imgeler yoksa algı, tepki, hatırlama da yoktur.

Dolayısıyla imgeler yeniden inşa edilirse algılamalar, tepkiler ve hatırlatılmak istenen de kontrol edilebilmekte, şekillendirilebilmekte ve hatta bir hafıza mekânı olarak müzede sergilenmeleri dolayısıyla pekiştirilebilmektedir. Bu bağlamda, bir hafıza mekânı olarak müzeler, toplumsal ve kültürel belleğin aktarıldığı önemli kaynaklardır. Müzeler, gerek herhangi bir mekân, olay ya da kişiye dair belli göstergeleri seçerek ön plana çıkarmış olmaları gerekse mekân, olay ya da kişiye dair belli bir imgeyi inşa etmeleri bakımından oldukça dikkat çekici hafıza mekânlarıdır. Müzelerde olay, olgu ya da kişiye ilişkin nesnelere kurgulanarak ziyaretçilere sunulması ve bu sunumun ziyaretçiler tarafından hatırlanması için pek çok değişken bir araya getirilmektedir. Dil ve söylem, göstergebilimsel öğeler ve toplumsal temalar bu değişkenler arasındadır. Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışma kapsamında, Hafıza 15 Temmuz müzesinde sergilenen nesnelere göstergebilimsel analiz tekniği ile incelenmektedir.

Ulaşılan bulgular incelendiğinde, öncelikle, Hafıza 15 Temmuz müzesinin ortak anlam özelliklerine sahip unsurların sergilenmesi ile 15 Temmuz'a dair anlamın belli bir doğrultuda inşa edilmesine hizmet eden bir hafıza mekânı olduğunu söylemek mümkündür. Müzede aynı anlam ekseninde sürekli tekrar eden nesnelere söylemin ve göstergelerin farklı biçimlerde yorumlanması ortadan kalkmıştır. Söylem ve göstergelerdeki anlam evrenini incelemek suretiyle sergilenen nesnelere benzer anlam oluşumlarının gün yüzüne çıktığı, birbiriyle ilintili sözcüklerin tekrarıyla anlam evreninin pek çok benzerlik üzerinden kurulduğu görülmektedir. Bu benzerlik şiddetin sunumuna dayanmaktadır.

Müzede yer alan nesnelere, halka uygulanan şiddete dikkat çekerken, olayın şiddetini öne çıkaran nesnelere aracılığıyla geleneksel anıtaştırma mantığının içinde barındığı ölümsüzleştirme ve hatırlatma edimi negatif anıları görünür kılarak inşa edilmiştir. Müzede sergilenen nesnelere ile öznelere arasında bir ayrılık söz konusudur. Başlangıç durumunda nesnelere ile birlikte olan özne, sonuç durumunda nesnelere ayrılır. Ziyaretçiler, özne ve nesne arasındaki bu ayrılık durumuna değer verme ya da bu ayrılığı unutmama aracılığıyla toplumsal belleğin inşasına katkıda bulunmaktadır. Nesnelere unutmaya engel olmaktadır.

Müzede nesnelere betimlemek için kullanılan “kaos”, “saldırı”, “bedel”, “unutma”, “kanlı”, “kurşun” gibi sözcüklerin 15 Temmuz'a dair ortak çerçevelere sağlama ve tamamen benzer belleklerin yükselişini sağlamak için yardımcı olarak, 15 Temmuz'un otobiyografik belleği için bir nevi düzenleyici ve yönlendirici işlevi gördüğü söylenebilir. Dolayısıyla bu noktada Mamus ve Karadöller'in (2023) vurguladığı gibi her ne kadar belleği besleyen en önemli duyumuz hiç şüphesiz ki görme duyumuz olsa da görsel imgelemin yalnızca görme duyusundan değil, dokunma duyusunun yanı sıra mekânsal ve sözel bilgilerden beslendiğini hatırlatmak bir kez daha olanaklıdır. Bu tür ifadeler sadece tek bir nesnelere ya da sözcük ile sınırlı kalmamakta ve iletilen anlamın tekrarıyla işlenen şiddet teması 15 Temmuz'a dair anlam inşasının çerçevesini yansıtmaktadır.

Bu noktada, sergilenen nesnelere belli bir anlam ifade edip belli bir amaca yönelik olarak seçilmiş olabileceğini söylemek mümkündür. Sergilenen nesnelere darbe girişimi gecesi yaşanan şiddetin şiddetini görünür kıldığı tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, hafıza mekânının inşa sürecinde etkin olan şiddetin görünür kılınmasıdır, şiddeti görmezden gelmek değildir. Bu konuda vurgulanması gereken önemli noktalardan biri de mekânda görünür kılınan şiddet öğelerinin toplum belleğini ve toplumun en önemli unsuru olan bireyin belleğini oluşturmak, geliştirmek ve korumak için son derece işlevsel olduğudur. Hatırlama sürecinde kullanılan bir pekiştirici olan şiddet imgesi yerinde ve zamanında kullanıldığı takdirde geçmişte yaşanan olaya dair çağrışımları verimli

kılmakta; çağrışımlar, hatırlama edimini motive etmekte ve ona işlevsellik kazandırırken unutmaya edimini ortadan kaldırmaktadır.

Çalışmada, 15 Temmuz'da yaşanmış olaylar arasından şiddetin tanığı nesnelere sergilendiği, bellek ile hatırlama arasındaki bağın şiddet teması üzerinden kurulduğu saptanmıştır. Nesnelere yaşanan şiddeti içeren her bir gösterge, 15 Temmuz gecesi hayatını kaybedenleri üstün kılmakta ve 15 Temmuz'a dair inşa edilmek istenen anlam evrenini pekiştirmektedir. Nitekim şiddetin boyutu müzede sergilenen her nesne ve onlara eşlik eden söylemlerde hissedilmektedir. Sergilenen nesnelere darbe girişiminde bulunanların vatandaşlara verdiği zarar vurgulanmaktadır. Ölüm, korku ve şiddeti hatırlatmak amacıyla renklerden çok kez faydalanılmıştır. Kırmızı ve siyah renklerin ağır bastığı görülmektedir. Kırmızı kan rengi ile ilişkilendirilirken, sergilenen nesnelere kullanılan siyah arka plan rengi ölümle ilişkilendirilmektedir. Her iki rengin bir arada kullanılmasıyla şiddetin boyutunu ortaya koymaya dair bir atmosfer yaratılmaya çalışıldığı düşünülmektedir.

Müze ziyareti boyunca darbe gecesi hayatını kaybedenlerin kişisel tanıklıkları ve eşyaları dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu tanıklıklar ve eşyalar üzerinden 15 Temmuz darbe girişimine karşı duranlar "mutlak" geri kalanlar ise "öteki" olarak inşa edilmektedir. Bu inşaya yer yer açık yer yer de örtük bir söylem ve göstergeler ile şiddetin yeniden üretimi eşlik etmektedir. Ergil'in (2001, s. 40) de ifade ettiği gibi uzlaşmazlığın ya da karşıtlığın muhtemel sonuçlarından biri olarak şiddetin müzede sergilenen nesnelere, yapısal anlamda üstünlük kurmanın ve sürdürmenin bir aracı, konjonktürel anlamda ise, kısa dönemli bir üstünlük sağlama aracı olduğu kadar, boyun eğmeye karşı da bir direnme yöntemi olarak ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Müzenin dış görünüşü, sergilediği nesnelere 15 Temmuz'un otobiyografik belleğine katkı sağlamaktadır. Sergilenen güvercin figürleri, selvi ağaçları, şehit ve gazilere ait kişisel eşyalar 15 Temmuz'a dair hatırla(t)ma stratejisinin önemli parçalarıdır. Bu çerçevede ulaşılan araştırma sonuçları dört mevsim canlılığını koruyan selvi ağaçlarının pek çok toplumda da hayat ağacı simgesi olarak kullanılması (Arslan, 2014: 69), selvi ağacının birçok canlıya hayat vermesi (Şahbaz, 2018: 354) nesne-doğa-insan arasındaki bağı kurabilmeye olanak sağlamaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmada, göstergebilimsel çözümleme ile sergilenen nesnelere saklı kalmış göstergeler ortaya çıkarılmış, müzede sergilenen nesnelere ve yer bulan söylemler aracılığıyla şiddetin açık ya da örtük olarak yeniden üretildiği ortaya koyulmuştur. Gerçekleştirilecek sonraki çalışmalarda da ziyaretçilerin müzede sergilenen nesnelere karşısında bir seyirci olmaktan çıkıp anlam üretimine bağlı olarak nasıl bir rol üstlendiklerinin anlaşılmasının önem taşıyacağı düşünülmektedir. Bir hafıza mekânı olarak inşa edilen Hafıza 15 Temmuz müzesinde sergilenen nesnelere şiddetin hatırlama aracı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Ancak şiddeti görmenin ve izlemenin alışkanlık haline geldiği bir toplumda bu mekânlarda sergilenen nesnelere bıraktığı etkiyi araştırmak oldukça önemli görülmektedir. Zira bu çalışmalar toplumsal belleğin inşa sürecinde kullanılan nesnelere hatırlatma sürecinde katkısına ilişkin bir perspektif sağlayacaktır. Kahramankazan 15 Temmuz Şehitleri ve Demokrasi Müzesi (Ankara) ve 15 Temmuz Demokrasi Müzesi'nde (Ankara) yer alan nesnelere ortak hafıza toplulukları oluşturmak için nasıl araçsallaştırıldığını, ziyaretçiler üzerinde nasıl bir aracılık etkisi uyandırdığını ve 15 Temmuz Hafıza Müzesi ile hangi noktalarda benzerlikler taşıdığını odağına alan araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte, 12 Eylül Bellek Müzesi ile Hafıza 15 Temmuz Müzesi arasındaki ilişkiyi farklı merceklerden inceleyen ve bu müzelerde sergilenen nesnelere nasıl somutlaştırıldığına, nasıl algılandığına ilişkin yapılacak araştırmalar hatırlama sürecinde müzelerin yeri ve önemini ortaya koyacaktır. 15 Temmuz sonrası hafıza mekânı olarak inşa edilen müzelerde sergilenen nesnelere 15 Temmuz darbe girişimini sokağa çıkararak doğrudan deneyimlememiş kişilerin belleğinde ne kadar yer tuttuğu, hatırlandığında hangi duyguyu çağrıştırdığına dair yapılacak araştırmalar, geçmişteki önemli olay, kişi ya da deneyimleri hatırlamayı en fazla hangi aktarım araçlarının tetiklediğini ortaya koyacak olması bakımından da bir gerekliliktir.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2012). Valery, Proust ve müze. A. Artun (Ed.), *Müze ve eleştirel düşünce/ sanat müzeleri 2* içinde (ss. 185-201). İletişim Yayınları.
- Alkan, H. (2016). 15 Temmuz'u anlamak: Parametreler ve sonuçlar. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, s.79, 253-272.
- Allais, Luicy (2016). Tam zamanında: Henri Bergson ve Akropolis'in korunması için yapılan entelektüel çalışma.

- M. Wigley ve J. Graham (Eds.), *2000+ mimarlık teorisinin acil sorunları* içinde (ss. 21- 42). Janus Yayınları.
- Alturk, H. (2020). Arap dünyasının gözünden 15 Temmuz darbe girişimi. *İçtimaiyat*, 4 (15 Temmuz Özel Sayısı), 44-63.
- Ambrose, T. ve Paine, C. (2018). *Museum basics: The international handbook 4th edition*. Routledge.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek*. (A. Tekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bachelard, G. (1996). *Mekânın poetikası*. (A. Derman, Çev.). Kesit Yayıncılık.
- Bartoletti, R. (2011). Memory and social media: New forms of remembering and forgetting. Pirani B. (Ed.), *Learning from memory: Body, memory and technology in a globalizing world* içinde (ss. 82–111). Cambridge Scholars Publishing.
- Barthes, R. (2005). *Göstergebilimsel serüven*. (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.) Yapı Kredi Yayınları.
- Bölükbaşı, Y. Z. (2019). 15 Temmuz darbe girişiminin milliyetçi söyleme etkisi: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Yenikapı mitinginde yaptığı konuşmanın analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(Özel Sayı), 125-146.
- Cemal, M. (2003). Görme, bellek ve bakma. *Atlas*, Eylül 126.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Confino, A. (1997). Collective memory and cultural history: Problems of method. *American Historical Review*, 102 (5), 1386-1403.
- Connerton, P. (2014). *Toplumlar nasıl anımsar?* (A. Şenel, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Demir, Ç. (2012). Graphic design for a permanent exhibition: Exhibition design of the museum Mimar Kemaleddin. *Procedia-Social and Behavioral Science*, cilt 51, 495-500.
- Demir, S. T. ve Çağlar, İ. (2017). *FETÖ'nün ve 15 Temmuz darbe girişiminin iletişim stratejisi*. Ankara: SETA Yayınları.
- Duman, M. Z. (2016). 15 Temmuz askeri darbe girişiminin sosyolojik okuması. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 13(49), 103-118.
- Ergil, D. (2001). Şiddetin kültürel kökenleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı 399.
- Erkman Akerson, F. (2005). *Göstergebilime giriş*. Multilingual Escobar, J. (2021). The role of memory practices in building spiritual solidarity for survivors of state violence. *American Journal of Community Psychology*, 69(3 4), 403-414.
- Fentress, J. ve Wickhams, C. (1992). *Social memory (new perspectives on the past)*. Blackwell Publisher.
- Furnham, A. ve Gunter, B. (1987). Effects of time of day and medium of presentation on immediate recall of violent and non-violent news. *Applied Cognitive Psychology*, 1(4), 255–262.
- Gramsci, A. (2012). *Hapishane defterleri*. Kalkedon Yayınları.
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın toplumsal çerçeveleri*. (B. Uçar, Çev.). Heretik Yayınları.
- Halbwachs, M. (2017). *Kolektif hafıza*. (B. Barış, Çev.). Heretik Yayınları.
- He, Y. (2009). *The search for reconciliation: sino-japanese and german-polish relations since World War II*. Seton Hall University.
- Gunter, B., Tohala, T. ve Furnham, A. (2001). Television violence and memory for tv advertisements. *Communications*, 26(2), 109-128.
- Hein, G. E. (2002). *Learning in the museum*. Routledge.
- Hein, H. (2004). Museums: From objects to experience. C. Korsmeyer (Ed.), *Aesthetics: The big questions* içinde (ss. 109-115). Blackwell Publishing.
- Hirsch, T. (2016). Takdim. M. Halbwachs (Hzr.), *Hafızanın toplumsal çerçeveleri* içinde (ss. 9-14). Heretik Yayınları.
- Hoskins, A. (2001). New memory: Mediating history. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 21(4), 333-346.

- Huyssen, A. (2020). Şimdiki zamandaki geçmişler: Medya, siyaset, amnezi'nden. J. K. Olick, V. Vinitzky-Seroussi, D. Levy (Haz.), *Kolektif hafıza kitabı* içinde (ss. 323-332). Dipnot Yayınları.
- ICOM (2022). *ICOM approves a new museum definition*.
<https://icom.museum/en/news/icom-approves-a-new-museum-definition/>.
- Kalelioğlu, M. (2020). *Yazımsal göstergebilim bir kuram bir uygulama anlam üretim süreçleri*. Seçkin Yayınları.
- Karaarslan, F. (2019). *Modern dünyada toplumsal hafıza ve dönüşümü*. [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karaca, B. (2006). *Sözde Ermeni soykırımı projesi-toplumsal bellek ve sinema*. Say.
- Karagöl, E. T. (2016). *15 Temmuz darbe girişimi ve Türkiye ekonomisi*. SETA Perspektif.
- Karaman, S. (2023). *Türkiye'de basının darbelerle imtihanı*. Paradigma Akademi.
- Kayaalp, M. (2010). Kent müzeciliğinin önemi ve kültüre olan katkısı, kent hafıza merkezleri. *Kent İbtisas Kütüphaneleri Kent Arşivleri Ve Kent Müzeleri Sempozyumu Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı* içinde (ss. 12-16). Detay Yayıncılık.
- Kelly, J. (2020). A critical discourse analysis af military-related remembrance rhetoric in uk sport: Communicating Consent For British Militarism. *Communication & Sport*, 11(1), 192-212.
- Lang, A., Newhagen, J. ve Reeves, B. (1996). Negative video as structure: Emotion, attention, capacity, and memory. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 40(4), 460-477.
- Light, D., Creţan, R. ve Dunca, A. (2021). Museums and transitional justice: Assessing the impact of a memorial museum on young people in post-communist romania. *Societies*, 11 (43), 1-21.
- Linke, U. (2015). *Anthropology of collective memory*. J. D. Wright (Ed.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* içinde (ss. 181-187). Elsevier.
- Loyd, J. (2012). Geographies of peace and antiviolence. *Geography Compass*, 6(8), 477-489.
- Mamus, E. ve Karadöller, D. Z. (2023). Anıları zihinde canlandırma. S. İlgöz, B. Ece, S. Öner (Der.), *Hayatı Hatırlamak* içinde (ss. 185-200). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Marcuse, H. (1990). *Tek boyutlu insan*. (A. Yardımlı, Çev.). İdea Yayınları.
- Melek, G. ve Toker, H. (2017). Şiddet, demokrasi ve terör bağlamında ana akım medyanın analizi: 15 Temmuz darbe girişimi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 222-234.
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları*. (M. E. Özcan, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2010). *Alevi ve Bektaşî inançların İslam öncesi temelleri*. İletişim Yayınları.
- Preziosi, D. ve Farago, C. (2019). *Grasping the world the idea of museum*. Ashgate Publishing.
- Ricoeur, P. (2012). *Hafıza, tarih, unutsun*. (M. E. Özcan, Çev.). Metis Yayınları.
- Rifat, M. (2013). *XX. Yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları*. Yapı Kredi Yayınları.
- Robben, A.C. G. M. (2012). From dirty war to genocide: Argentina's resistance to national reconciliation. *Memory Studies*, 5(3), 305-315.
- Robins, K. (1999). *İmaj*. (N. Türkoğlu, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Sayın, Ö. (2014). *Göstergebilim ve sosyoloji*. Anı Yayınevi.
- Schudson, M. (2017). Kolektif bellekte çarpıtma dinamikleri. *Bellek: Öncesiz, Sonrasız, Cogito*, Sayı 50: 179-199.
- Shaw, W. K. M. (2020). *Osmanlı müzeciliği: Müzeler, arkeoloji ve tarihin görselleştirilmesi*. (E. Soğancılar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Sığırıcı, İ. (2020). *Göstergebilim uygulamaları*. Seçkin Yayıncılık.
- Soydaş, N. ve Üstünbaş, B. (2020). Kent Kimliğinin Yansıtılmasında Müzelerin Kentsel İletişim Bağlamında Değerlendirilmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 34, 377-398.
- Soylu, R. (2021). *Sanat eseri çözümlemeleriyle göstergebilim*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Subotic, J. (2015). Out of Eastern Europe: Legacies of violence and the challenge of multiple transitions. *East European Politics and Societies and Cultures*, 29(2), 409-419.

- Talboys, G. K. (2005). *Museum educator's handbook*. Ashgate Publishing.
- Tok, A. (2022). *ABD basınında Türkiye'deki darbeler*. Ötüken.
- Tuncer, E. S. (2021). *Reklam göstergebilimi*. Kriter Yayıncılık.
- Tyner, J. A., Inwood, J. F J ve Alderman, D. H. (2014). Theorizing violence and the dialectics of landscape memorialization: A case study of Greensboro, North Carolina. *Environment and Planning D: Society and Space*, 32(5), 902-914.
- Van Dijck, J. (2007). *Mediated memories in the digital age*. Stanford University Press.
- Verovšek, P. J. (2016). Collective memory, politics, and the influence of the past: The politics of memory as a research paradigm. *Politics, Groups, and Identities*, 4(3), 529-543.
- Wertsch, J. (2015). Kolektif bellek. P. Boyer ve James V. W, (Eds., *Zihinde ve kültürde bellek içinde* (ss. 149-174). Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Yardı, M. ve Koyuncu, A. A. (2022). 15 Temmuz darbe girişiminde iletişim araçlarının rolü ve yabancı basın. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 653-664.
- Özdil, Y. (2018). Türk demokrasisi, FETÖ ve 15 Temmuz süreci. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(-), 43-62.
- Zamur Tuncer, R. (2023). *15 Temmuz darbe girişimi ve toplumsal belleğin hafıza mekânları*. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Zucker, E. M. ve Simon, D. J. (2020). *Mass violence and memory in the digital age*. Palgrave Macmillan.

EXTENDED SUMMARY

Based on Pierre Nora's view that memory spaces are formations that store, hold, record, and prevent the loss of memory, the present study aimed to reveal what objects embody July 15 in the museum, on which axis of meaning the exhibited objects are built, the meaning expressed by the similarities in the exhibited objects, and how a relationship is established between the meanings and discourses emerging through the exhibited objects and July 15, in order to fulfill the function of keeping the memory alive after the coup attempt on July 15, 2016, in the example of the Memory July 15 Museum, which was built as a memory space, with its very existence and reality effects.

Employing a qualitative approach, the study aimed to analyze the objects exhibited in the museum through Roland Barthes' concepts of primary and secondary level signification by using the semiotic analysis technique in order to reveal the deep meanings that are intended to be constructed about July 15. The study analyzed the visual and linguistic symbols in the museum's exhibits by selecting the appropriate frames and analyzing them using the ideas of literal meaning and implied meaning. While the literal meaning refers to the sign as it is perceived as it is, the connotation points to a new semiotic relationship underlying the literal meaning. The reason for analyzing the objects exhibited in the museum in terms of Barthes' semiotic technique is to consider that there is a deep semantic structure in the objects and to determine how and to what extent the levels of meaning put forward by Barthes are constructed through objects that can be read as a sign. By analyzing the deliberately arranged signs in the museum constructed after July 15 using Barthes' semiotic signification scheme, one can uncover the frames through which the intended meaning about July 15 is constructed. This analysis will make the connection between the exhibited objects and the message they aim to convey visible. Memory 15 July Museum, which was built after the July 15 coup attempt, was selected through purposive sampling method. The Memory 15 July Museum is especially significant in terms of emphasizing the impact of space and the objects exhibited on people and society. However, the museum serves as a significant site for preserving and sharing individual and collective memories and is also regarded as a prominent emblem of the July 15 coup attempt.

Analyzing the findings, primarily, we may argue that the Memory 15 July Museum is a place of memory that serves to construct the meaning of July 15 in a certain direction by exhibiting elements with common meaning characteristics. In the museum, objects that exhibit repetitive patterns of meaning and diverse interpretations of language and signals have been excluded. Through an analysis of the semantic realm of speech and signs, it becomes apparent that there are recurring patterns of meaning in the shown objects. These patterns contribute to the construction of a comprehensive system of meaning, which is achieved through the repetition of interconnected words. This similarity is based on the presentation of violence. The objects in the museum bring attention to the violence suffered by the people. The act of immortalization and remembrance, which is inherent in the traditional approach to memorialization, is achieved by showcasing objects that emphasize the negative memories and the violence of the event. Based on the acquired findings, it was discerned which themes became prominent in the objects displayed in the museum constructed after July 15. Findings: The museum exhibits personal effects of martyrs and veterans, including items such as a car smashed by a tank, cypress trees, pigeon figures, bullet-ridden phones, keys, and motorcycles. These materials symbolize the events of July 15 and are referred to as "chaos," "attack," and "price." The museum exhibits and discussions surrounding it explicitly or implicitly reproduced violence, as evidenced by the presence of objects and the use of words like "don't forget" and "bloody". This violence functioned as a means of remembering the events of July 15 in autobiographical memory. Each indicator that encompasses the violence endured by the victims elevates those who perished on the night of July 15 and strengthens the framework of significance that is to be developed around that date. The exhibited objects emphasize the harm caused to the populace by the individuals who orchestrated the coup. Colors are frequently employed to elicit associations with mortality, apprehension, and aggression. The colors that dominate are red and black. Although the color red is commonly linked with blood, the black backdrop color employed in the exhibited objects is specifically associated with death. The combination of both colors is believed to be an attempt to create an environment that effectively portrays the level of aggression.

Memory 15 July Museum is a memory space that aims to shape the interpretation of July 15 by exhibiting elements that share significant symbolic attributes. The study revealed the signs hidden in the objects exhibited

through semiotic analysis and revealed that violence is reproduced explicitly or implicitly through the objects exhibited in the museum and the discourses that take place. The analysis of the exhibited objects in the museum unveiled the comprehensive meanings of the objects, highlighting the similarities in their profound nature and it was concluded that the connection between memory and recollection within the memory space was established through the theme of violence.

While numerous studies have been conducted on the July 15 coup attempt, it is evident that these studies lack a comprehensive analysis of the significance conveyed by the museums constructed in various locations following the events of July 15. Furthermore, it may be asserted that the studies in the literature primarily consist of descriptive content and lack a comprehensive semiotic analysis. Considering this rationale, which is regarded as a deficiency in the existing literature, Memory July 15 Museum was selected as the subject of analysis. It is assumed that analyzing the plain and connotative meanings of the objects exhibited in the museum will contribute to the field with the results it will provide to understand the process of forming the autobiographical memory of July 15.